

БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМНИЦТВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ

Питання економічної безпеки набувають особливої актуальності для країн, які перебувають у стані трансформаційних змін, що характеризуються загостренням суперечностей та створенням кризових ситуацій. Актуальність обраної тематики пов'язана насамперед проявами глобальних та локальних економічних криз у світі і зумовлюють підсилення дослідницького інтересу до такого явища як економічна безпека держави в цілому та безпека підприємництва зокрема.

Проблеми безпеки підприємництва в контексті розгляду їх економічною та юридичною наукою стали предметом наукових досліджень вітчизняних вчених А. Берлача, В. Геєця, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, Ю. Крегула, В. Крутова, В. Курила, В. Ліпкана, О. Ляшенко, В. Нагребельного, А. Сухорукова, В. Шлемка та інших. У зарубіжних країнах питання економічної безпеки вивчалися у працях Є. Азара, Л. Брауна, Б. Бруді, З. Бжезинського, Р. Джексона, Д. Кауффмана, Л. Коженювські, У. Ліппмана, Г. Моргантау, Г. Фостера та інших.

При цьому слід відзначити, що наукові галузі, у межах яких досліджується проблематика безпеки підприємництва, є принципово різними у країнах СНД та країнах з розвинутою ринковою економікою, таких як США, Німеччина, Японія тощо. де окремо досліджуваним є рівень національної (федеральної) безпеки, а безпека діяльності суб'єктів мікрорівня – підприємства або окремої особи – досліджується відповідними науками у розрізі функціональних складових безпеки: ризикологією, фінансовим менеджментом, інформаційним менеджментом, менеджментом персоналу, юридичними науками тощо.

Метою даного наукового дослідження є вивчення теоретико-правових засад безпеки підприємництва в Україні.

Витоки поняття «безпека» слід шукати тисячі років назад, при цьому посилаючись на Платона, Аристотеля, китайських мудреців тощо. Розуміння економічної безпеки виникло з появою держави та входить до складової національних інтересів. У країнах Західної Європи концепція економічної безпеки формувалась на базі усвідомлення поняття «безпека», яке з'явилося наприкінці XII століття і трактувалось як стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення умов та соціальних інститутів, що його забезпечують. У XVII–XVIII ст. практично у всіх країнах Європи утверджується ідея, що головна мета держави – досягнення всезагального благополуччя і безпеки людей. У цьому контексті безпека передбачала два взаємопов'язаних аспекти: стан, ситуацію спокою, відсутність реальної небезпеки; матеріально-економічні і політичні умови, а також відповідні соціальні інститути, здатні його зберегти. У слов'янському суспільстві категорія «безпека» з'явилася в середині XV ст. як реакція на загарбницькі посягання Золотої Орди. У XVII ст. це поняття вже відносять до державних і загальнонаціональних [1, с. 16].

Діяльність вітчизняного підприємництва за час існування незалежної України не тільки набула певного економічного розвитку та досвіду, а і формувалась у постійній боротьбі з різного роду небезпеками та загрозами. Для такої боротьби було створено потужну систему власної безпеки, яка стала на заваді недобросовісній та кримінальній діяльності у сфері бізнесу, здійснює захист інтересів суб'єктів підприємництва у їх взаємовідносинах з конкурентами, контрагентами, клієнтами, державою. Згідно статті 42 Господарського кодексу України, підприємництво – це самостійна, ініціативна.

систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2].

Одним із доктринальних тлумачень поняття підприємництва є тлумачення вченої О. Маліновської, яка характеризує підприємництво як «економічний ресурс підприємця з чотирма взаємопов'язаними функціями: поєднання ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва товарів і послуг; самостійне ухвалення рішень у процесі підприємницької діяльності; новаторська функція та ризиковий характер діяльності» [4, с. 200].

Трансформація економіки під впливом ринкових механізмів виокремила як окрему самостійну функцію держави – забезпечення її економічної безпеки з позиції як інтересів особи і колективу, так і складної сукупності національних інтересів. Функції безпеки взагалі і економічної зокрема не поширені на всі підрозділи суб'єктів підприємства та їх працівників, вони є прерогативою лише спеціальних підрозділів безпеки суб'єктів господарювання. Заходи економічної безпеки не завжди носять упереджений характер. Якраз ці та інші особливості забезпечення економічної безпеки у вітчизняному підприємстві обумовлюють необхідність подальшого розгляду питань економічної безпеки, її суті, основ, організації, формування відповідної системи заходів. Науковці та практики здебільшого розглядають поняття «забезпечення безпеки підприємства» як комплекс організаційно-правових, техніко-технологічних, інноваційних, фінансово-економічних заходів, спрямованих на виявлення, попередження і припинення загроз у процесі забезпечення ефективного функціонування підприємства.

В той же час, відсутність досконалої правової бази для забезпечення безпеки підприємницької діяльності та неналежна підтримка дій підприємців щодо їх захисту з боку держави значним чином позначились на сучасному стані безпеки підприємства. Насамперед можна говорити про незбалансованість видів безпеки бізнесу, неадекватну її реакцію на загрози підприємницькій діяльності, здебільшого пасивний характер безпеки. Важливою особливістю забезпечення безпеки вітчизняного підприємства є те, що безпека не завжди концентрує свої зусилля навколо економічних інтересів суб'єктів господарювання, при організації заходів захисту та протидії загрозам фінансово-господарській, комерційній та виробничій діяльності не надаються необхідні пріоритети.

Зважаючи на це, можна пояснити закономірність зміни підходу до поняття «безпека» в сучасних умовах, адже його зміст з площини, підпорядкованої раніше здебільшого державним інтересам, переходить у сферу реальної економіки, торкаючись рівня суб'єктів підприємства різних форм власності та виробничо-господарської спеціалізації. Власне тому становлення і розвиток вітчизняного підприємства відбувається в умовах пошуку нових форм менеджменту та маркетингу, спричинених гострою потребою забезпечення безпеки бізнесу внаслідок загострення конкурентної боротьби за сировину, ринок збуту товарів, споживача. Останнім часом набуває ваги недержавний сектор надання послуг у сфері безпеки підприємницької діяльності. Як вважають, Ю. Крегул, Р. Банк, велике значення для нормативно-правового регулювання діяльності недержавного сектора безпеки має система правових актів, яка регулюється нормами приватного та публічного права. Основою їх функціонування в Україні є норми цивільного, трудового, господарського, адміністративного та інших галузей права. Щодо закріплення повноважень служб безпеки підприємств на законодавчому рівні в Україні існує проблема, оскільки виникла ситуація, за якою діяльність цих структур не повністю легальна та суперечить їх правовому статусу [3, с. 65]. Необхідність створення недержавної системи безпеки підприємства як складової національної безпеки України диктується світовими тенденціями організації безпеки підприємницької діяльності та ілюструється серйозним практичним досвідом країн з найбільш успішною ринковою економікою.

Отже, безпека підприємництва – це система організаційно-правових, фінансово-економічних заходів, які спрямовані на виявлення, попередження, і припинення загроз у процесі забезпечення ефективного функціонування підприємства. Разом з тим, враховуючи особливості сучасних економічних відносин та небезпечність окремих видів загроз, заходи для забезпечення безпеки підприємництва повинні бути спрямовані на протидію недобросовісній та злочинній поведінці осіб як безпосередньо в середовищі суб'єкта підприємництва, так і серед його клієнтів, партнерів, контрагентів. У сучасних умовах необхідне якісне нормативне забезпечення захисту безпеки підприємництва, зокрема варто опрацювати питання щодо систематизації та кодифікації законодавства у сфері безпеки підприємництва, забезпечити правове регулювання діяльності державних і недержавних суб'єктів сектору безпеки України, а також використання можливостей ресурсу та досвіду іноземних партнерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голюков І.В. Сутність та еволюція поняття «економічна безпека» // Проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 309–314.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page12>
3. Крегул Ю. Недержавний сектор безпеки підприємницької діяльності в Україні // Ю. Крегул, Р. Банк // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2017. – № 3. – С. 58–68.
4. Маліновська О.Я. Проблеми державного регулювання розвитку підприємництва в Україні // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 200–205.

Машевська О.П.
суддя Господарського суду Житомирської області,
аспірантка
Національний університет біоресурсів
і природокористування України
м. Київ, Україна

НЕПРАВОМІРНА ПІДПРИЄМНИЦЬКА ПРАКТИКА У СФЕРІ ПОСЛУГ: ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Недосконалість вітчизняного законодавства періоду 1991-2006 років, а подекуди загалом його відсутність, створили умови для нечесної підприємницької практики у сфері послуг.

Попри те, що Закон України «Про захист прав споживачів» в редакції 12.01.2006 року у статті 18 гарантував споживачу право вимагати розірвання договору і відшкодування збитків, завданих придбанням послуги [1], інформація про яку була недостовірною або неповною, довести в суді факт введення себе в оману споживачу було неможливо, оскільки той обсяг інформації, який доводився компаніями про послугу, що надавалася, розглядався як достатній для свідомого її вибору споживачем. Правило частини 6 статті 18 цього Закону про те, що споживач не мав спеціальних знань про властивості та характеристику послуги, які він придбав [1], не діяло через застосований законодавцем термін «припущення».

Вперше термін «нечесна підприємницька практика» введено в цивільний обіг Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про захист прав споживачів», який такою вважає будь-яку підприємницьку діяльність, що вводить споживача в оману.